

SOLIQ MUVOZANATI: DAVLAT EHTIYOJLARI VA XALQ MANFAATLARI ORASIDA

Xasanov Axmadjon Shodiyarovich SamDUKF assisent
Normamatov Rixsitilla Urol o'g'li SamDUKF talaba
Toxirov Habibullo Alisher o'g'li SamDUKF talaba

Annotatsiya; *Maqolada soliqlar davlat uchun asosiy daromad manbai sifatida qanday muhim rol o'ynashi, ularning aholining ijtimoiy-iqtisodiy farovonligiga ta'siri va davlat ehtiyojlari hamda xalq manfaatlarini orasida qanday muvozanat saqlanishi lozimligi haqida so'z boradi. Soliq tizimining adolatliligi va samaradorligini ta'minlash masalalari ham ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *Soliq muvozanati, davlat ehtiyojlari, xalq manfaatlarini, adolatli soliq tizimi, iqtisodiy rivojlanish, byudjet daromadlari, ijtimoiy tenglik.*

Аннотация; *В статье рассматривается важная роль налогов как основного источника доходов государства, их влияние на социально-экономическое благосостояние населения, а также необходимость поддержания баланса между государственными потребностями и интересами народа. Также обсуждаются вопросы обеспечения справедливости и эффективности налоговой системы.*

Ключевые слова: *Налоговый баланс, государственные потребности, интересы народа, справедливая налоговая система, экономическое развитие, бюджетные доходы, социальное равенство.*

Abstract; *The article discusses the important role of taxes as the main source of state revenue, their impact on the socio-economic well-being of the population, and the balance that must be maintained between state needs and public interests. It also addresses the issues of ensuring the fairness and efficiency of the tax system.*

Keywords: *Tax balance, state needs, public interests, fair tax system, economic development, budget revenues, social equality.*

KIRISH

Soliq tizimi har qanday davlat iqtisodiyotining asosiy tayanchlaridan biridir. Soliqlar davlatning ijtimoiy siyosatini amalga oshirish, infratuzilmani rivojlantirish va aholining turmush darajasini yaxshilashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bilan birga, soliqlar ko'pincha jamiyatda bahs-munozaralarga sabab bo'ladi: soliq yukining oshishi aholi uchun qo'shimcha iqtisodiy bosim bo'lsa, kamayishi davlatning byudjet daromadlarini qisqartiradi. Bu jarayonda asosiy savolda

Soliq tizimining vazifalari va davlat ehtiyojlari

Soliq tizimi har bir davlatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Bu tizim davlat daromadlarining asosiy manbai sifatida nafaqat moliyaviy resurslarni shakllantiradi, balki iqtisodiy jarayonlarni tartibga soladi. Soliq tizimining vazifalarini quyidagicha to'ldirish va batafsil bayon qilish mumkin:

Davlat byudjetini shakllantirish Soliqlar orqali yig'ilgan mablag'lar davlat byudjetining asosiy qismini tashkil qiladi. Ushbu byudjet davlatning ijtimoiy, iqtisodiy va strategik vazifalarini amalga oshirishda ishlatiladi. Ta'lim va sog'liqni saqlashni moliyalashtirish: Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimi uchun mablag'lar aynan soliq daromadlari hisobidan ajratiladi. Masalan, O'zbekistonda davlat maktablari va kasalxonalarining faoliyati ko'p jihatdan byudjet hisobidan ta'minlanadi. Infratuzilma rivoji: Yo'llar, ko'priklar, suv va elektr energiya tizimlarini yaratish va yangilash soliqlar evaziga amalga oshiriladi.

Xavfsizlik va mudofaa: Milliy xavfsizlik va harbiy harajatlarni moliyalashtirishda soliqlar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ijtimoiy tenglikni ta'minlash Soliq tizimi ijtimoiy tenglikni rag'batlantirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Progressiv soliq tizimlari, ya'ni daromadga qarab soliq stavkalarining oshishi, aholining yuqori daromadli qatlami hisobidan past daromadli qatlamlarga yordam ko'rsatish imkonini beradi. Ijtimoiy nafaqalarni moliyalashtirish: Pensiyalar, nafaqalar va boshqa ijtimoiy dasturlar soliqlar orqali qo'llab-quvvatlanadi. Muhtojlarga yordam, Kam ta'minlangan oilalarga subsidiyalar va ijtimoiy dasturlarni amalga oshirish soliqlarning samarali taqsimlanishi natijasida amalga oshiriladi. Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash Soliqlar iqtisodiy faoliyatni boshqarish vositasi sifatida xizmat qiladi.

Inflyatsiya nazorati: Davlat soliq stavkalarini oshirish yoki tushirish orqali inflyatsiyani nazorat qiladi. Masalan, iste'mol soliqlari oshirilganda talab pasayadi, bu esa narxlarning o'sishini cheklaydi.

Raqobatni rag'batlantirish: Soliqlarni optimallashtirish orqali kichik va o'rta biznes subyektlariga ko'maklashiladi, bu esa iqtisodiyotning turli segmentlarida sog'lom raqobatni ta'minlaydi.

Ish o'rinlarini yaratish: Davlat soliqlardan tushgan mablag'larni investitsion loyihalarga yo'naltirish orqali yangi ish o'rinlari yaratadi.

Raqobatbardosh soliq tizimi xorijiy va mahalliy investorlarni jalb qilishda muhim ahamiyatga ega. Past soliq stavkalari yoki soliqlar bo'yicha imtiyozlar mamlakatda biznesni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratadi.

Hududiy rivojlanish: Soliq imtiyozlari iqtisodiy qoloq hududlarni rivojlantirish va u yerda ishbilarmonlikni faollashtirishga imkon beradi.

Texnologik taraqqiyot: Yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy qilish uchun tadbirkorlarni rag'batlantirish soliqlar orqali amalga oshiriladi.

Davlat soliqlar orqali tabiiy resurslardan foydalanishni nazorat qiladi. Masalan, foydali qazilmalarni qazib olishdan olinadigan soliqlar resurslardan samarali foydalanishni rag‘batlantiradi va tabiiy muhitni saqlashga yordam beradi. Ekologik

soliqlar: Atrof-muhitni muhofaza qilish uchun ifloslantiruvchi korxonalariga soliq yukining oshirilishi bu borada eng samarali choradir. Xavfsizlik yostig‘ini shakllantirish Davlat soliqlar orqali iqtisodiy inqiroz davrida zarur moliyaviy resurslarni jamg‘aradi. Masalan, pandemiya yoki iqtisodiy bo‘hron sharoitida davlat zaxiralari ko‘plab aholining ehtiyojlarini qoplashga yordam beradi.

Muammolar va dolzarb masalalar; Soliq tizimining barcha vazifalari muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun uning samaradorligini oshirish va adolatligini ta‘minlash zarur. Shu bilan birga, quyidagi muammolar yechimini topishi lozim:

Yashirin iqtisodiyot: Rasmiy hisobga olinmagan iqtisodiy faoliyat soliq tizimining samaradorligini pasaytiradi. Soliq yukining noteng taqsimlanishi: Soliqlarning yuqori daromadli qatlamlarga nisbatan noteng qo‘llanilishi ijtimoiy adolatsizlikka olib keladi. Texnologiyalarni joriy etish zarurati: Soliq yig‘imlari va nazorat jarayonlari avtomatlashtirilishi iqtisodiyotni oshkora qilish uchun muhimdir. davlat ehtiyojlari va xalq manfaatlari o‘rtasida qanday muvozanat saqlanishi kerak.

Xalq manfaatlari va soliq yukining ta‘siri

Soliq tizimi nafaqat davlat byudjetini shakllantirishda, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligiga ta‘sir ko‘rsatishda ham muhim ahamiyatga ega. Xalq manfaatlarini hisobga olgan holda, soliqlar ijtimoiy adolatni ta‘minlash, iqtisodiy tenglikka erishish va aholi farovonligini oshirishda asosiy omil hisoblanadi. Shu bilan birga, ortiqcha soliq yuki iqtisodiyot va aholi turmush darajasiga salbiy ta‘sir qilishi mumkin.

Soliq tizimining xalq manfaatlariga ta‘siri Ijtimoiy adolatni ta‘minlash

Soliq tizimining asosiy vazifalaridan biri — daromadlar tengsizligini kamaytirish va jamiyatdagi ijtimoiy adolatni ta‘minlashdir. Bu jarayon quyidagicha amalga oshiriladi:

Progressiv soliq stavkalari orqali yuqori daromadli qatlamlardan ko‘proq soliq olinib, bu mablag‘lar kam ta‘minlangan aholining ehtiyojlariga yo‘naltiriladi.

Ijtimoiy nafaqalar, subsidiyalar va yordam dasturlari soliqlardan tushgan mablag‘lar hisobidan moliyalashtiriladi.

Jamoat xizmatlari va infratuzilma rivoji

Davlat tomonidan taqdim etiladigan xizmatlar (ta‘lim, sog‘liqni saqlash, transport, suv va elektr ta‘minoti) xalq manfaatlari uchun xizmat qiladi. Soliqlardan tushgan mablag‘lar ushbu xizmatlarni moliyalashtirishga va sifatini oshirishga yo‘naltiriladi. Aholi uchun bepul yoki arzon xizmatlar yaratish xalq turmush darajasini oshiradi. Hududlarda infratuzilma loyihalari amalga oshirilishi mintaqalar rivojlanishiga xizmat qiladi.

Turmush darajasiga ta‘siri

Xalq uchun mo'ljallangan imtiyozlar va qulayliklar soliqlarning to'g'ri taqsimlanishiga bog'liq: Soliq yukining samarali taqsimlanishi turmush darajasining pasayishiga yo'l qo'ymaydi. Davlat tomonidan taqdim etilayotgan xizmatlar aholi uchun iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytiradi.

Soliq yukining ta'siri

Ijoby ta'sirlar agar soliq tizimi balanslashgan va adolatli bo'lsa, uning ijobiy ta'siri quyidagicha bo'ladi: Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash: Soliqlardan tushgan mablag'lar davlatni iqtisodiy inqirozlardan himoya qiladi. Rag'batlantiruvchi ta'sir: Soliq imtiyozlari aholi va tadbirkorlarni faolroq ishlashga undaydi. Raqobatni oshirish: Soliq yuki yengillashtirilgan sohalarda yangi ish o'rinlari va raqobat muhiti shakllanadi. Salbiy ta'sirlar Agar soliq yuki noto'g'ri taqsimlansa yoki ortiqcha yuk bo'lsa, uning quyidagi salbiy oqibatlari bo'lishi mumkin: Xalq turmush darajasiga salbiy ta'sir: Yuqori soliq stavkalari aholi daromadining kamayishiga olib keladi, bu esa iste'mol va jamg'armalarni qisqartiradi. Soliqlardan bo'yin tovlash: Haddan tashqari yuqori soliqlar yashirin iqtisodiyotning o'sishiga olib kelishi mumkin. Tadbirkorlikka to'sqinlik: Yuqori soliq yuki kichik va o'rta biznesni rivojlanishini cheklaydi, bu esa ish o'rinlarini kamaytiradi.

SOLIQ YUKINING IJTIMOYIY QATLAMLARGA TA'SIRI

Soliq yukining ta'siri har bir ijtimoiy qatlam uchun turlicha bo'lishi mumkin: Kam ta'minlangan aholiga ta'sir: Iste'mol soliqlari kabi regressiv soliqlar kam ta'minlangan qatlarga ko'proq zarar yetkazadi. O'rta sinfga ta'sir: O'rta sinf ko'pincha soliqlarning asosiy yukini o'z zimmasiga oladi, bu esa ularning farovonligiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Yuqori daromadli qatlamlarga ta'sir: Progressiv soliqlar yuqori daromadli qatlam uchun moliyaviy bosimni oshirishi mumkin, lekin bu iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga yordam beradi.

Muvozanatni ta'minlash yo'llari

1. Adolatli soliq tizimini joriy qilish: Progressiv soliq stavkalari orqali yuqori daromadli fuqarolar ko'proq soliq to'laydi. Kam ta'minlangan qatlamlar uchun soliqlardan ozod qilish yoki imtiyozlar taqdim etish zarur.

2. Ijtimoiy ta'minotni kuchaytirish: Soliqlardan tushgan mablag'lar sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqa xizmatlarga samarali taqsimlanishi lozim.

3. Soliq yukini optimallashtirish: Ishlab chiqaruvchilar va kichik biznes uchun soliqlarni kamaytirish iqtisodiy faollikni oshiradi. Iste'mol soliqlari kamaytirilishi aholi turmush darajasini yaxshilaydi.

4. Raqamlashtirish va oshkoralikni ta'minlash: Elektron soliq tizimlari va raqamlashtirilgan hisobotlar soliqlarni samarali yig'ishga yordam beradi.

5. Soliq yukining noto'g'ri taqsimlanishining oldini olish: Davlat soliqlarning noteng taqsimlanishi oqibatlarini minimallashtirish uchun ijtimoiy va iqtisodiy tadqiqotlarni doimiy ravishda olib borishi kerak.

Soliq muvozanatini ta'minlash

Soliq muvozanatini ta'minlash uchun davlat bir qator muhim choralarga e'tibor qaratishi lozim. Avvalo, adolatli soliq tizimini shakllantirish katta ahamiyatga ega. Bu tizimda yuqori daromadli fuqarolar ko'proq soliq to'laydi, kam ta'minlangan aholiga esa soliq yukini yengillashtiruvchi imtiyozlar beriladi. Bunday yondashuv ijtimoiy tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi. Soliqlarni belgilashda xalqning turmush darajasi va iqtisodiy faollik darajasi hisobga olinishi kerak. Haddan tashqari yuqori soliq stavkalari aholi va tadbirkorlar uchun qo'shimcha yuk bo'lishi mumkin, bu esa yashirin iqtisodiyotning o'sishiga olib keladi. Shu sababli, soliqlarni optimal darajada belgilash orqali ham davlat byudjeti to'ldiriladi, ham iqtisodiy faollik qo'llab-quvvatlanadi. Soliq tizimi oshkoraligini ta'minlash ham muhimdir. Raqamlashtirilgan soliq tizimi va zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish soliqlarni yig'ish jarayonini soddalashtiradi va korrupsiya xavfini kamaytiradi. Shu bilan birga, soliqlarni to'lash bo'yicha axborotlarning ochiq bo'lishi aholi va tadbirkorlarning ishonchini oshiradi. Hududiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash orqali soliqlarni taqsimlashda mintaqaviy tenglikni saqlash ham zarur. Iqtisodiy qoloq hududlarda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun soliq imtiyozlari taqdim etilishi aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, soliqlardan tushgan mablag'larning to'g'ri taqsimlanishi va samarali sarflanishi masalasi ham muhimdir. Soliq daromadlari ijtimoiy sohalarga, jumladan, ta'lim, sog'liqni saqlash va infratuzilmani rivojlantirishga yo'naltirilishi kerak. Bu esa xalq manfaatlarini to'liq ta'minlashga imkon beradi. Yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish ham soliqlarning adolatli taqsimlanishida muhim ahamiyatga ega. Soliq to'lovlarini rasmiylashtirish va qonunbuzarliklarni minimallashtirish orqali davlat daromadlarini oshirish mumkin. Shu bilan birga, iqtisodiyotning turli sohalariga nisbatan maxsus soliq imtiyozlarini joriy qilish, masalan, texnologik innovatsiyalarni rivojlantiruvchi korxonalariga yengillik berish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Soliq muvozanatini ta'minlash uchun davlat va fuqarolar o'rtasida ishonchli hamkorlikni rivojlantirish ham zarur. Soliqlar bo'yicha keng jamoatchilik bilan muloqot qilish, aholiga soliq tizimining afzalliklarini tushuntirish va ularning fikrlarini inobatga olish orqali umumiy manfaatlar ko'zda tutilgan samarali tizimni yaratish mumkin.

UMUMIY XULOSA

Soliq tizimi davlatning iqtisodiy barqarorligi va xalqning ijtimoiy manfaatlarini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Davlat ehtiyojlari va xalq manfaatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash soliq siyosatining adolatli va samarali bo'lishini talab qiladi. Soliq stavkalarini optimallashtirish, iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlash, soliqlardan tushgan mablag'larni oqilona taqsimlash va tizimni raqamlashtirish kabi chora-tadbirlar bu muvozanatni ta'minlashning muhim omillari hisoblanadi. Hududiy rivojlanishni rag'batlantirish, yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish va ijtimoiy tenglikni saqlash

solliqlarni boshqarishda davlatning asosiy vazifalaridandir. Shu bilan birga, soliq tizimining oshkoraligini ta'minlash va aholining soliq siyosatiga bo'lgan ishonchini oshirish orqali davlat va fuqarolar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash mumkin. Yaxshi tashkil etilgan va muvozanatli soliq tizimi davlat byudjetini barqarorlashtiribgina qolmay, aholining turmush darajasini yaxshilashga, iqtisodiy o'sishga va ijtimoiy adolatga erishishga xizmat qiladi. Shu bois, solliqlarni adolatli va samarali boshqarish har bir davlatning rivojlanish strategiyasidagi eng muhim masalalardan biridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.Soliq Qo'mitasi. (2024). O'zbekiston Respublikasi Soliq tizimi va islohotlar. O'zbekiston Respublikasi Soliq Qo'mitasi. <https://www.soliq.uz>
 - 2.Xalqaro Valyuta Jamg'armasi. (2023). O'zbekistonda soliq siyosatining samaradorligi. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi. <https://www.imf.org>
 - 3.Iqtisodiy Tadqiqotlar va Islohotlar Markazi. (2023). O'zbekiston iqtisodiy islohotlari va raqamlashtirish. Iqtisodiy Tadqiqotlar va Islohotlar Markazi. <https://www.ieti.uz>
 - 4.Stiglitz, J. E. (2018). The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future. W.W. Norton & Company.
 - 5.Piketty, T. (2014). Capital in the Twenty-First Century. Harvard University Press.
- World Bank. (2021). Taxation and development: A cross-country comparison. World Bank. <https://www.worldbank.org>.

